Зайцева В. І.
Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ОБРАЗНО-ВІЗУАЛЬНА МОВА ІЛЮСТРУВАННЯ ПОЕМИ «ЕНЕЇДА» ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО В УКРАЇНСЬКІЙ КНИЖКОВІЙ ГРАФІЦІ 1910–1960-Х РОКІВ

УДК: 74+76/766

Зайцева В. І. Образно-візуальна мова ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського в українській книжковій графіці 1910–1960-х років. У статті розглянуто аспекти образно-візуальної мови ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського та характеристику специфіки стилістичних прийомів, засобів художньої виразності видатних українських майстрів книжкової графіки. Виявлено особливості стилістичних прийомів, засобів художньої виразності видатних українських майстрів книжкової графіки у художній трактовці літературних образів Івана Котляревського. У значному масиві прекрасних творів у жанрі книжкової ілюстрації до поеми Івана Котляревського водночас відобразилися і образно-візуальна мова майстрів-ілюстраторів, і історія вітчизняної графіки, і історія культурно-мистецького поступу України взагалі. Тому ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського є надзвичайно цікавим об'єктом дослідження.

Ключові слова: дослідження, культура, книга, мистецтво, ілюстрація, графіка, стиль.

Зайцева В. И. Образно-визуальный язык иллюстрирования поэмы «Энеида» Ивана Котляревского в украинской книжной графике 1910–1960-х годов. В статье рассмотрены аспекты образно-визуального языка иллюстрирования поэмы «Энеида» Ивана Котляревского и характеристика специфики стилистических приемов, средств художественной выразительности выдающихся украинских мастеров книжной графики. Выявлены особенности стилистических приемов, средств художественной выразительности выдающихся украинских мастеров книжной графики в художественной трактовке литературных образов Ивана Котляревского. В значительном массиве прекрасных произведений в жанре книжной иллюстрации к произведениям украинских литературных классиков одновременно отразились и история украинской литературы, и история отечественной графики, и история культурного развития Украины вообще. Поэтому иллюстрирование поэмы «Энеида» Ивана Котляревского — чрезвычайно интересный объект исследования.

Ключевые слова: исследования, культура, книга, искусство, иллюстрация, графика, стиль.

Zaitseva V. Figurative visual language illustration the poem "Aeneida" of Ivan Kotlyarevsky in the Ukrainian book graphics 1910–1960's. The article discusses aspects of visual language figurative illustration the poem "Aeneida" of Ivan Kotlyarevsky and characteristics of the specific stylistic devices and means of artistic expression famous Ukrainian book graphics. The features of stylistic devices, and means of artistic expression famous Ukrainian artists in the book graphic art interpretation of literary images of Ivan Kotlyarevsky. In large amount of fine works in the genre of book illustrations for works by Ukrainian literary classics. In these works both reflected and the history of Ukrainian literature, history and national schedules, history and cultural and historical development of Ukraine in general. So book graphics are extremely fruitful object of study, to the point of intersection, which is the process of interaction of factors difficult socio-political, spiritual, cultural and artistic and aesthetic directly. A special place in the Ukrainian book graphics has always been artistic heritage illustration of the classics of Ukrainian literature. The book design has always been eminent in the Ukrainian graphic art. Today, there is a need for a new interpretation of the history of the Ukrainian graphic art of the twentieth century within the lines of the all-European artistic process. The Ukrainian graphic art of the twentieth century has always been in the focus of the art history, for both scientific researchers and art critics. Being intelligent, technically verified, to some extent free of political bias, it remained for the stormy century a zone of artistic freedom. Though teaching of the history of art of the twentieth century was always under close censorship. Any research of the "formalistic tendencies", along with national features, was not encouraged, and many names of artists of the first third of the twentieth century were entirely struck off history.

Of course, the Ukrainian art history could not get past the phenomenon of the Ukrainian book design. The achievements of compatriot masters of book illustrations became the subject of numerous art research works, namely, those of such prominent scholars as V. Belichko, M. Kryvolapov, O. Lamonova, A. Shpakov, R. Yatsiv, D. Malakov, D. Fomenko, I. Bay, V. Bokanj, L. Polvyy, O. Fedoruk, I. Verba, O. Avramenko, O. Lagutenko, B. Valuyenko, P. Nesterenko.

The above scholars revealed different schools, directions, features of creative methods and styles of various artists, analyzed how artistic tastes and styles varied in the process of the design of literary works, described creative achievements in the field of book design.

In the early twentieth century, the graphic art underwent a real renaissance. Artists set a large number of tasks for this form of art: both purely artistic, philosophical, and social and socio-political. Magazine and book design, drawings for newspaper editions, posters – these forms of graphic creativity gained priority in the development of art in its osculation with the surrounding fluid life. This is the graphic art that exists on the brink of individually unique and replicable mass art that gained a new impetus due to the advance in the field of the printing production. The graphic art reflected the problems faced by artists at the turn of the century and perceived by them as a clash of opposites – elite and mass, material and spiritual, novel and traditional.

Definitely, any progress in this direction could be achieved only through analytical analysis of the classical heritage. The real life-giving source for the Ukrainian artists was the wealth of technical and artistic achievements of national old publications, as well as the high publishing culture of the countries of Western Europe.

Illustrations by famous Ukrainian book designers P. Martynovych, J. Yizhakevich, G. Narbut, V. Kasian, M. Deregus, A. Dovhal, S. Adamovich, A. Danchenko, D. Yakutovych and many other artists of the twentieth century were marked with a variety of art styles and an organic interplay with literary texts.

Profound changes in this field of art were determined by the great inflow to the publishers in the middle of the 50's and 60's of talented young people who brought with them into the book art the courage of decision-making, passion and perseverance, search for new means of artistic expression. In addition, that to a certain extent had been prepared by the whole course of the book design of the postwar period.

The main forces of book art are concentrated in Kyiv, where the leading publishers and book masters operate. It was the same scene where a high rise was acquired by the art education of graphic artists, which concentrated at the Kiev State Art Institute. V. Kasian, I. Pleschynskyy, Popov and G. Yakutovych were the most prominent professors of the Book Design Workshop.

The significantly increased overall level of professional literacy, raised book culture and a deeper understanding of literature is suggested by the following diploma works of the Book Design Workshop graduates.

The highest achievements of the Ukrainian book design of the time give us every reason to assert the significant progress of this art, emergence of outstanding creative personalities that define today the original face of the Ukrainian graphic art and its place in the world art.

Research in the field of book creation culture is an important factor in the contemporary plastic art issues and is relevant in the present conditions of cultural revival of Ukraine. Indeed, the concept of "book art" covers a wide area of the artistic and publishing professionalism. Any publication constitutes a specific spatial system with its laws of internal organization and, without exaggeration,

© Зайцева В. І., 2017

may be called progressive in the book design, undoubtedly contributing to further development of the book art of Ukraine. The Ukrainian graphic art of the designated time shows a combination of All-European artistic trends and national characteristics of the artistic process.
Keywords: research, illustration, culture, images, book art, illustration, graphics, style.

Постановка проблеми. Актуальність теми. Процеси демократизації та національного відродження неабияк актуалізують потребу в дослідженні мистецької спадщини українських графіків, що оформлювали твори класика української літератури Івана Котляревського. Тому ілюстрації до поеми «Енеїда» Івана Котляревського видаються надзвичайно цікавим та евристично перспективним матеріалом, дослідження якого дозволяє розкрити зміст та джерело тих чи інших художньо-стилістичних видозмін у творчості видатних художників-ілюстраторів 10–60-х рр. ХХ ст. Таке дослідження має сприяти подальшому розвитку книжкового мистецтва України.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Науковим завданням є дослідження впливу українського культурного контенту відповідного історичного періоду (10–60-х рр. ХХ ст.) на характер та стилістику ілюстрування «Енеїди» І. Котляревського. А також характеристика специфіки стилістичних прийомів, засобів художньої виразності видатних українських майстрів книжкової графіки у художньому трактуванні літературних образів Івана Котляревського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало мистецтвознавчих робіт присвячено дослідженню образно-візуальної мови ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського вітчизняними майстрами книжкової графіки. Українські мистецтвознавці, зокрема такі знані науковці, як Л. В. Владич, А. П. Шпаков, І. І. Верба, П. О. Білецький, Н. Ю. Белічко, М. О. Криволапов, О. В. Ламонова, О. К. Федорук, О. А. Лагутенко, О. О. Авраменко у своїх працях досліджували та аналізували специфіку різних шкіл, напрямів, особливостей творчого методу та стилю різних майстрів.

Серед робіт, присвячених даній тематиці, особливе місце посідають праці Леоніда Владича. Так, у книзі Л. Владича «Мовою графіки» проаналізовано, як змінювались художні смаки та стилі в процесі оформлення та ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського.

У дослідженнях Петра Білецького, присвячених творчості майстрів української книжкової графіки і, зокрема, Георгія Нарбута, автор аналізує засоби художньої виразності та образного рішення єдиної ілюстрації до «Енеїди», яку встиг зробити Нарбут за життя.

Відомий мистецтвознавець Анатолій Шпаков у своїй книзі «Художник і книга» досліджує шляхи становлення і розвитку української книжкової графіки, розкриває творчий доробок українських художників-ілюстраторів радянського періоду. Автор зазначає різнохарактерність трактування певних класичних творів в ілюстраціях різних художників. Так, наприклад, «Енеїда» І. Котляревського в роботах Івана Їжакевича — по суті, побутова поема, позбавлена героїки й пафосу, а разом і бурлеску; а в ілюстраціях Михайла Дерегуса образи поеми трактовані майже в карикатурно-сатиричному плані [8].

У монографії відомого критика та мистецтвознавця Михайла Криволапова детально розглядаються ілюстрації Анатолія Базилевича до «Енеїди». Ця монографія й досі залишається однією з фундаментальних праць про художника, де автор зазначає: «Базилевич підійшов до "Енеїди" І. Котляревського не як до припалої порохом старовини, а як до живого, співзвучного почуттям і думкам наших сучасників… Головним завданням для художника стає, передусім, розкриття змісту літературного твору та психологічної характеристики його героїв» [4].

Ольга Лагутенко в книзі «Українська графіка першої третини ХХ століття» зазначає: «Образотворча мова була чутливою до мистецьких шукань, у творах помітні впливи різних художніх напрямів — футуризму, неопримітивізму, експресіонізму, кубізму, конструктивізму, хоча визначальними залишалися традиційні мотиви» [5].

Утім, дослідження творчого доробку українських майстрів книжкової графіки не можна назвати вичерпаним.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження мистецької спадщини ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського та характеристика специфіки стилістичних прийомів, засобів художньої виразності у трактуванні літературних образів видатними українськими майстрами книжкової графіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливе місце в українській книжковій графіці завжди займала мистецька спадщина ілюстрування творів класиків української літератури, зокрема Івана Котляревського.

Яскраве та хвилююче слово класика української літератури надихало вітчизняних графіків на відповідні образотворчі інтерпретації його творів. Так, уперше поема «Енеїда» Івана Котляревського була проілюстрована малюнками, виконаними 1874 р. тоді ще юним Порфирієм Денисовичем Мартиновичем (1856–1933). Над ілюстраціями до «Енеїди» Івана Котляревського Мартинович почав працювати в Петербурзькій Академії мистецтв. Героями його композицій були українці, його земляки — полтавчани. Художник одним із перших повністю ілюструє «Енеїду». Малюнки виконані олівцем, не всі з них досконалі, деякі слабо скомпоновані, особливо багатофігурні.

Мартинович володів рідкісним даром проникати в саму суть людських характерів, побачити їх неповторність, вловити той органічний зв'язок, який існує між характером людини та її

зовнішнім виглядом, рисами обличчя, фігурою, поставою. Його персонажі, при всій типовості образів, завжди конкретні, живі люди. За майстерністю, влучністю характеристики вони часто не поступаються малюнкам великих сучасників Мартиновича — Крамського, Рєпіна й інших (рис. 1).

Удруге «Енеїда» була проілюстрована в 1903–1904 рр. Оригінали малюнків створені Василем Онисимовичем Корнієнком (1867–1904), видатним українським живописцем і графіком. Акцентування національної тематики привносить неповторні ознаки у створення майстром прекрасних за своїм рівнем художніх образів. Улюбленою технікою майстра на той час стає малюнок олівцем або вуглем. Роботи привертають до себе увагу своєю досконалістю, що свідчить про великий хист і високу професіональну майстерність художника (рис. 2).

На початку радянського періоду в українській книжковій графіці відбувається глибоке переосмислення художньої форми, яка є виразнішою і гармонічнішою. Пошуки в галузі суто графічної мови і мистецтва книги знайшли розвиток у творчості Георгія Нарбута. Взірцем глибокого занурення в життя та побут людини було народне мистецтво, якому властиві певні канони і умовності, захоплення яскравими фарбами та безпосередність світовідчуття, уникнення зовнішньої описовості. Митець приділяє особливу увагу у книжкових і станкових роботах пам'яткам минулого, але його роботи видозмінені, в них є елемент стилізації, акцентування, перебільшення.

Останнім мистецьким задумом Георгія Нарбута було ілюстрування «Енеїди» Івана Котляревського, але через передчасну смерть він встиг виконати лише одну ілюстрацію. За ілюстрування твору художник взявся у 1918–1919 роках. Його пробна ілюстрація стала барвистим акордом до поеми. «Митець сприйняв «Енеїду» як поему про велич і непоборність українського народу і виконав малюнок в урочистому піднесеному плані. Казкове враження справляє гармонійне поєднання різних відтінків червоного кольору, яким характеризована Енеєва ватага, і ніжних тонів краєвиду» [2, с. 118] (рис. 3).

Протягом 1920-х років у книжковій графіці працював самобутній художник-бойчукіст Іван Іванович Падалка (1894–1937). Спадщина митця досить різноманітна, в його творах помітні ознаки різних напрямів мистецтва тих років. Ксилографічні ілюстрації майстра лаконічні. Він очищує форму від зайвих деталей і прикрас, декоративно вирішує великі маси й окремі деталі. Позитивною рисою ілюстрацій Падалки є національна своєрідність, неповторна характерність і типовість художніх образів.

1931 року Іван Падалка ілюструє поему І. Котляревського «Енеїда». У відомій роботі до книжки художник повертається до улюбленої народної лубочної картинки. Його Еней зображений на тлі тугих вітрил, які несуть козацькі чайки по високих хвилях. Художник виконує ілюстрації в техніці ксилографії, що в 1920-ті, 1930-ті роки на Україні здобувала все ширшого розвитку. Майстер застосовує ритмічні повтори ліній, лаконічні абриси, поєднує поривчастий рух героя з непохитною позою (рис. 4).

Завдяки внеску Івана Падалки бойчукістська школа отримала продовження в творчості Олександра Михайловича Довгаля (1904–1961). Художник приділяв велику увагу декоративним елементам в оформленні книжки, а також прагнув досягти органічної єдності ілюстрацій зі шрифтовим набором. Працюючи над ілюстраціями, головну увагу митець звертав на психологічний зміст літературного твору, часто будував сюжети на протиставленні характерів головних героїв.

Останньою і, можливо, найцікавішою його роботою у книжковій графіці були ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського. Це сімдесят малюнків, що визначалися багатою колористикою і водночас графічною чіткістю. Цьому сприяла техніка виконання — акварель, пройдена пером. Сповнені гумору ілюстрації постають як образотворчий життєпис народного буття українців. У той же час тут звучать і саркастичні нотки, що висміюють суспільні недоліки. В інтерпретації художника події більш ніж столітньої давності наближаються до сучасності (рис. 5).

Українську книжкову графіку цього часу не можна уявити без доробку відомого майстра ілюстрації Івана Сидоровича Їжакевича (1864–1962) — український графік, художник, іконописець, письменник працював у галузі станкового і монументального живопису, книжкової ілюстрації. 1948 року Їжакевич у співавторстві із своїм учнем Ф. Коновалюком ілюструє «Енеїду» Івана Котляревського. Колористична манера яскрава, часто побудована на контрастах. Ілюстрації сатиричні, однак замість гумору — гротеск. У творчості І. Їжакевича найповніше виявилися провідні для того часу тенденції в розвитку ілюстрації. Їм притаманні свідоме наслідування традицій українського і російського реалістичного мистецтва, станковізм у вирішенні композицій, введення в книжковий організм багатоколірних, виконаних за принципами живописної картини ілюстрацій, чітко визначена сюжетність та оповідність (рис. 6).

Протягом багатьох років сприяв формуванню характерних ознак мистецтва книги України художник і вихователь молоді Василь Ілліч Касіян (1896–1976). Його багатогранна художня творчість та громадська діяльність залишили глибокий слід в українському мистецтві.

Ілюстрації Касіяна вирізняються простотою вислову, народністю типів, ясністю сюжетної лінії. Артистизм і зовнішній блиск у його роботах відсутні, вони дуже прості, реалістичні. Згадуючи ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського, створені В. Касіяном, можна зазначити, що композиції

Рис. 1. П. Мартинович. Ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського, 1874 р.

Рис. 2. В. Корнієнко. Ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського, 1904 р.

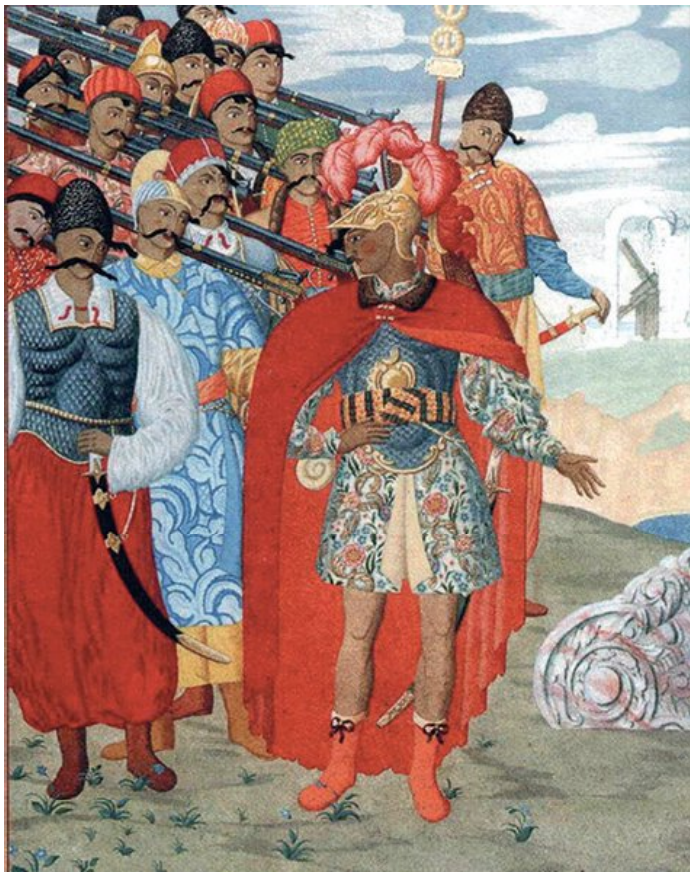

Рис. 3. Г. Нарбут. Ілюстрація до поеми «Енеїда» І. Котляревського, 1918–1919 рр.

а)

б)

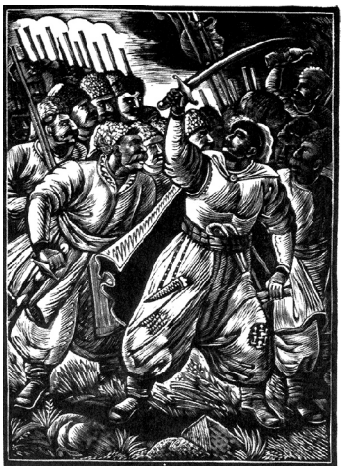

Рис. 4. а) І. Падалка. Обкладинка до поеми «Енеїда» І. Котляревського, 1931 р.
б) І. Падалка. Ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського, 1931 р.

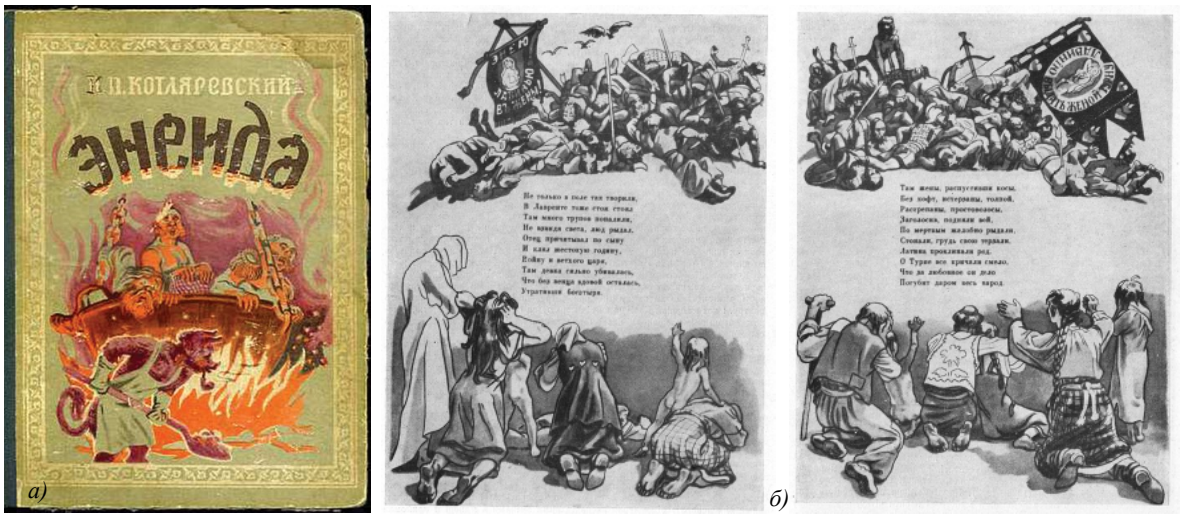

Рис. 5. а) О. Довгаль. Обкладинка до поеми «Енеїда» І. Котляревського
б) О. Довгаль. Ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського

Рис. 6. І. Їжакевич. Ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського, 1948 р.

Рис. 7. а) В. Касіян. Портрет І. Котляревського

Рис. 7. б) В. Касіян. Ілюстрація до «Енеїди»

Рис. 8. М. Дерегус. Ілюстрації до поеми І. Котляревського «Енеїда», 1937 р.

Рис. 9. А. Базилевич. Ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського, 1959–1967 рр.

Рис. 10. О. Данченко. Ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського

надзвичайно динамічні, в них відчувається любов митця до складних ракурсів. Роботи виконані в техніці лінориту (рис. 7).

Багато й плідно працював у галузі книжкової графіки Михайло Гордійович Дерегус (1904–1997). Його приваблюють героїчні, сповнені романтизму образи. Тому він охоче ілюструє книги, в яких змальовані події значні, виняткові, а герої — мужні, статечні, величні і благородні у своїх вчинках, щирі й відверті у почуттях. В образах козацтва і трудового селянства Дерегус підкреслює відвагу, звитяжність, вірність обов'язку і разом з тим людяність і поетичну вдачу. Такі його ілюстрації до поеми «Енеїда» І. Котляревського (1937). Соковитий гумор поеми митець сприйняв по-своєму. Йому навіть докоряли, що ці ілюстрації надто експресивні. Але, як вважав автор, саме так треба було сприймати цей своєрідний памфлет. Малюнкам майстра властиві лаконізм, ясність окреслення динамічних силуетів, пластична лінія, деякі ілюстрації були виконані олійними фарбами (рис. 8).

Поряд із визначними майстрами першої половини XX століття, такими, як І. Їжакевич, В. Касіян, М. Дерегус, починають працювати випускники художніх вузів, для котрих творча зрілість настала вже після Другої світової війни. В еволюції мистецьких форм неможливо напевно визначити час народження нового, провести межу, котра відділяла би творчість майстрів старшого покоління від активного зростання творчого доробку тих, що йдуть на зміну. Якщо творчість майстрів старшого покоління помітно об'єднує спільність образно-стилістичних засобів, то молодше покоління незмінно прагне до особистої неповторності.

Період 1950–1970-х років синтезує надбання українських графіків першої половини XX століття, позначений духом новаторства, пошуками національної своєрідності образної мови, сприйняттям книги як підпорядкованого законам архітектоніки єдиного художньо-поліграфічного організму. У цей час розпочинають свій творчий шлях молоді художники, імена яких в історії українського мистецтва з часом об'єднають терміном «шестидесятники», їх творчі здобутки визначать принципово новий напрям в українській графіці.

Цей час характеризується в українському мистецтвознавстві як період розквіту, піднесення, новітніх досягнень у галузі вітчизняного графічного мистецтва. Саме тоді почала творити плеяда молодих, яскраво-індивідуальних, талановитих митців: О. Данченко, Г. Якутович, А. Базилевич та ін. У їх творчості найбільш характерно визначилися провідні риси тогочасного мистецтва української графіки. Проте не слід забувати, що в цей час продовжували плідно працювати і майстри старшого покоління: В. Касіян, М. Дерегус, В. Литвиненко, О. Довгаль та інші, чия творчість за стильовими і формальними ознаками «є візитівкою 40–50-х років XX ст.» [1, с. 128]. «Перед молодим поколінням графіків постали нові завдання, що вимагали абсолютно нових виражальних засобів, нових форм образотворення, піднесених на висоту загальнолюдських філософських узагальнень і в той же час глибоко національних за суттю» [3, с. 12–13].

Отже, друга половина 50-х років XX століття відкриває новий етап у становленні української книжкової графіки, що закономірно був підготовлений як багатьма історично-суспільними процесами у розвитку країни, так і складним поступальним шляхом, котрий пройшло мистецтво книги. Цей період ознаменувався активними пошуками художниками-ілюстраторами нових виражальних засобів, що сприяли б асоціативно-узагальненій передачі змісту літературного твору. Це помітно вирізняє серед сучасників творчість народного художника України Анатолія Дмитровича Базилевича (1926–2005). Особливістю його образної мови є прагнення максимально наблизитися до стилю літературного твору, дати глибоку психологічну характеристику головним героям. У цьому і полягав своєрідний творчий метод митця: він шукав відповідних за рисами зовнішності та поведінки людей, що ставали прототипами персонажів графічних творів.

Визначною в творчості А. Базилевича стала робота над «Енеїдою» І. Котляревського. Ілюстрації визначаються складністю композицій — динамічних і разом із тим чітких і зрівноважених. Художник виконав сто тридцять ілюстрацій. Введення в контурний рисунок тушшю локальних плям кольору підкреслює їх декоративне звучання, національну своєрідність. А. Базилевич ніколи не ставив перед собою суто формальних завдань, віддаючи пріоритет розкриттю ідеї літературного твору, психологічній характеристиці персонажів [4, с. 18] (рис. 9).

Сплав різних художніх напрямів, творчих манер і стилістичних уподобань створив передумови виникнення різнопланового творчого доробку народного художника України Олександра Данченка (1926–1993). Митець дотримувався принципу, за яким кожна нова робота над ілюструванням книги вимагає звернення до певної графічної техніки, що є найбільш відповідною тематиці, відтвореному часові, конкретним образам літературного твору. Ця сама тенденція проявилась і в ілюстраціях до «Енеїди» І. Котляревського, виконаних у техніці лінориту і стилізованих під розпис давньогрецької кераміки (1969). Загальний образ, обраний О. Данченком для «Енеїди», — урочиста процесія. Створений ним цикл ілюстрацій є цілісним фризом, до того ж фризом замкненим. Особливу, винятково важливу роль в ілюстраціях О. Данченка відіграє ритм, який поєднав античні мотиви з українським фольклором. Ця робота увійшла в золотий фонд української національної художньої культури (рис. 10).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Досліджуючи та аналізуючи образно-візуальну мову ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського в період 10–60-х рр. XX ст., ми побачили, що на різноманіття стилістичних і художніх прийомів майстрів української книжкової графіки впливали традиції і нові течії мистецтва західноєвропейського, російського та традиційні національні художні джерела. Широкий приплив у середині 1950-х та в 1960-ті роки до видавництв талановитої молоді, що принесла з собою в мистецтво книги сміливість рішень, палку захопленість та завзяття, пошуки нових засобів художньої виразності, визначив глибокі зрушення в цій галузі мистецтва. Досягнуті певні успіхи в художньому оформленні книги: в органічному зв'язку малюнків і набірно-друкарської полоси, в різноманітності побудови макета, в сплаві різних художніх напрямів, творчих манер і стилістичних уподобань. Видавничо-поліграфічна культура та новітні технології дозволили вирішувати складніші завдання. Сучасна стильова визначеність графіки складалася поступово у творчості значної групи видатних українських митців. Таким чином, можемо зазначити, що художники, які працювали над ілюстраціями до поеми в даний період, були дуже різними у засобах зображення та стилізації, з власними асоціаціями та особистим ставленням до твору. Творча індивідуальність та тенденційність робіт цих майстрів перебували під впливом культурно-історичного контенту 1910–1960-х рр. Це дозволяє розкрити зміст і джерело художньо-стилістичних видозмін у творчості видатних художників-ілюстраторів та пояснює образно-стилістичну різнохарактерність ілюстрування поеми «Енеїда» Івана Котляревського в даний, розглянутий період.

Досягнення української книжкової графіки цього часу дають нам усі підстави твердити про значний поступальний хід цього мистецтва, про формування яскравих творчих індивідуальностей, які визначають сьогодні самобутнє обличчя української графіки та її місце у світовому мистецтві.

Література:

1. *Белічко Н. Ю. Українська книжкова графіка 50–70-х років XX ст. [Текст] / Н. Ю. Белічко // Рукописна та книжкова спадщина України. — 2003. — Вип. 8. — С. 126–142.*
2. *Білецький П. О. Георгій Нарбут : [альбом] / П. О. Білецький. — К. : Мистецтво, 1983. — 118 с.*
3. *Владич Л. В. Мовою графіки [Текст] / Л. В. Владич. — К. : Мистецтво, 1967. — 248 с.*
4. *Криволапов М. О. Анатолій Базилевич [Текст] / М. О. Криволапов. — К. : Мистецтво, 1976. — 96 с.*
5. *Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини XX століття [Текст] / О. А. Лагутенко. — К. : Грані-Т, 2003. — 128 с.*
6. *Лесняк В. И. Графический дизайн (основы профессии) [Текст] / В. И. Лесняк. — К. : Біос Дизайн Бук, 2009. — 416 с.*
7. *Ляхов В. Н. Очерки теории искусства книги [Текст] / В. Н. Ляхов. — М. : Книга, 1971. — 256 с.*
8. *Шпаков А. П. Художник і книга [Текст] / А. П. Шпаков. — К. : Мистецтво, 1973. — 256 с.*

References:

1. *Belichko, N. Yu. (2003). Ukrayins'ka knyzhkova hrafika 50–70-kh rokiv XX stolittya [Ukrainian Book Graphics of 50–70 Years of the XX Century]. Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrayiny — Manuscripts and Book Heritage of Ukraine. Kyiv. [In Ukrainian].*
2. *Biletsky, P. O. (1983). Heorgiy Narbyt [Georgiy Narbyt]. Kyiv : Mystestvo. [In Ukrainian].*
3. *Vladich, L. V. (1967). Movoyu hrafiky [By Language of Graphic]. Kyiv : Mystestvo. [In Ukrainian].*
4. *Kryvolapov, M. O. (1976). Anatoliy Bazylevych [Anatoliy Bazylevych]. Kyiv : Mystestvo. [In Ukrainian].*
5. *Lahutenko, O. A. (2003). Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX stolittia [Ukrainian Graphics of First Third of the XX Century]. Kyiv : Hrani-T. [In Ukrainian].*
6. *Lesnyak, V. I. (2009). Graficheskiy dizayn (osnovy professii) [Graphic Design (the basis of the profession)]. Kiev : Bios Dizayn Buks. [In Russian].*
7. *Lyakhov, V. N. (1971). Ocherki teorii iskusstva knigi [Essays Art Theory Books]. Moscow : Kniga. [In Russian].*
8. *Shpakov, A. P. (1973). Khudozhnyk i knyha [Artist and Book]. Kyiv : Mystestvo. [In Ukrainian].*

Рецензент статті: Кравченко І., кандидат мистецтвознавства, доцент, Київський університет імені Б. Грінченка

Стаття надійшла до редакції 28.03.2017